

УДК 373.5.091.321:78
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-74

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: СУЧАСНИЙ СТАН

Яловський П.М., аспірант кафедри педагогіки та психології
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка

У статті здійснено огляд нинішнього стану дослідженості проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Висвітлено новітні підходи до визначення сутності та структури поняття «професійна компетентність вчителя музичного мистецтва». На основі аналізу сучасних музично-педагогічних наукових джерел автором сформульовано власне тлумачення зазначеного концепту.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, майбутні вчителі музичного мистецтва.

В статье сделан обзор нынешнего состояния изученности проблемы формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыкального искусства. Освещены новейшие подходы к определению сущности и структуры понятия «профессиональная компетентность учителя музыкального искусства». На основе анализа современных музыкально-педагогических научных источников автором сформулировано собственное толкование указанного концепта.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, будущие учителя музыкального искусства.

Yalovskyi P.M. TO THE PROBLEM OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART: THE CURRENT STATE

The article reviews the current state of knowledge of the problem of formation of professional competence of future teachers of musical art. The latest approaches to the definition of the essence and structure of the concept “professional competence of the teacher of musical art” are carried out. On the basis of the analysis of modern musical and pedagogical scientific sources, the author formulates his own interpretation of the concept.

The strategic direction of reformation of the modern professional pedagogical education is the introduction of competence approach to training and education of students, which allows to implement the idea of thorough professional training not only as a professional but also as a fully developed personality. The use of competence-based approach in the field of art education provides the preparation of future teachers of musical art, that are able to understand music as a social phenomenon and its use in artistic and educational work with students, who are able to apply and improve obtained in the process of studying professional disciplines knowledge, abilities and skills in musical and educational activities.

It is found out that the problem of the formation and improvement of the professional competence of future teachers of musical art is today one of the important areas of research in the field of artistic pedagogy. It is noted that at the present stage of development of pedagogical science, the researchers have not come to a consensus in the interpretation of the concepts “competence”, “professional competence” and the definition of their structural components.

It is set that the concept “professional competence of the teacher of musical art” is based on the general pedagogical formulation of this concept and interpreted by researchers in different ways: the integrative formation from the key competences; the quality and characteristics of the individual; the ability to practice; as a combination of special, social and personal training.

Analyzing the scientific sources, we came to the conclusion that the professional competence of future teachers of musical art is an integrative education, which combines the professional knowledge, skills and abilities formed in the process of studying professional disciplines in the higher education institution, and involves the ability to musical-pedagogical, creative and instrumental-performing activity.

Key words: competence, professional competence, future teachers of musical art.

Постановка проблеми. В умовах євроінтеграційних процесів та приєднання України до світового освітнього простору особливої актуальності набуває проблема підвищення рівня педагогічного професіоналізму майбутніх учителів і формування у них необхідних для освітньої діяльності знань, умінь та навичок. Із метою виконання поставлених перед сучасною професійно-педагогічною освітою завдань стратегічним напрямом

її реформування виступає запровадження компетентнісного підходу до навчання та виховання студентської молоді, що дає змогу реалізувати ідею ґрунтовної підготовки фахівця не лише як професіонала, але і як всебічно розвиненої особистості.

Використання компетентнісного підходу в галузі мистецької освіти передбачає підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва, які здатні усвідомлювати музику як

явище суспільного життя та використовувати її в художньо-виховній роботі зі школярами, спроможні застосовувати та вдосконалювати здобуті в процесі вивчення фахових дисциплін знання, уміння та навички під час музично-освітньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів висвітлюються в наукових працях таких дослідників, як І. Бех, Н. Бібік, І. Зязун, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський та ін. Проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва дослідили Л. Гаврілова, М. Михаськова, Н. Мурована, Т. Руденька, Л. Пастушенко, І. Полубоярина, Н. Юдзіонко тощо. Окремі питання використання компетентнісного підходу у процесі підготовки педагогів-музикантів розглядають О. Боблієнко, О. Боднар, Л. Соляр, Чжан Няньхуа та інші.

Постановка мети. Незважаючи на низку представлених робіт, проблема формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва ще не отримала гідного теоретичного осмислення і практичного втілення. Так уточнення сутності потребують поняття «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність вчителя музичного мистецтва». З огляду на це метою статті є огляд сучасного стану дослідженості проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів-музикантів та формулювання на цій основі авторського трактування концепту «професійна компетентність вчителя музичного мистецтва».

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи наукові джерела зазначаємо, що на нинішньому етапі розвитку педагогічної науки дослідники не дійшли спільної думки у трактуванні понять «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» та визначенні їхніх структурних компонентів. Так, Н. Бібік стверджує, що компетентність – це інтегрований результат освіти, що «передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування й розвиток умінь діяти, застосовувати досвід в проблемних умовах» [1, с. 44]. І. Зязун розкриває компетентність як здатність вирішувати освітні завдання, що вимагає певного рівня знань, умінь, навичок, досвіду [2, с. 13].

Погоджуємося з дослідниками (І. Полубоярина, Л. Гаврілова, А. Хуторський та інші), які, розмежовуючи поняття «компетентність» та «компетенція», трактують концепт «компетенція» як систему знань, умінь та навичок, необхідних для практичної діяльності. Компетентність вчителя при цьому розглядається науковцями як воло-

діння набором певних компетенцій та здатність застосувати їх в освітній діяльності.

Визначення професійної компетентності вчителя музичного мистецтва ґрунтується на загальнопедагогічному тлумаченні цього концепту. Так І. Зязун характеризує професійно-педагогічну компетентність як «готовність та здібність людини професійно виконувати педагогічні функції згідно із прийнятими у суспільстві на цей час нормами та стандартами» та до її змісту вважає належними знання (предмета, методики його викладання, педагогіки та психології), рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально-типові особливості й професійно значущі якості [2]. На думку О. Савченко, професійна компетентність педагога – це інтегрований результат набуття особистістю знань, умінь, навичок, індивідуального досвіду, професійної діяльності [1, с. 42]. А. Хуторський та Л. Хуторська розглядають професійну компетентність як досконале володіння людиною відповідною компетенцією [3].

Важливим для нашого дослідження є трактування професійної компетентності вчителя музичного мистецтва І. Полубояриною, яка розглядається дослідницею як інтегративне утворення із ключових компетентностей – комплексу музично-педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей, якостей особистості. Результатом сформованості професійної компетентності, на її думку, є готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до педагогічної та творчої діяльності в загальноосвітній школі [4, с. 8].

Науковець вважає, що професійна компетентність вчителя музичного мистецтва складається із трьох блоків:

- особистісний (особистісно-мотиваційна, саморегуляційна, етична, загальнокультурна, психологічна, соціальна, громадянська компетентності);
- комунікативний (загальна та професійна музична комунікативна компетентність);
- діяльнісний (методологічна, дидактична, музично-практична, науково-творча, управлінська та організаційна компетентності) [4, с. 9].

Власне розуміння професійної компетентності вчителя музичного мистецтва формулює Н. Юдзіонко: це – «особистісно-професійна якість, що визначає його здатність до досягнення художньо-змістової сутності музичних творів та їх матеріально-звукового втілення, слугує підґрунтям створення нових сфер фахової діяльності (зокрема просвітницького спрямування) та набуття досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва» [5, с. 9].

У дослідженні Н. Мурованої професійна компетентність педагога-музиканта розглядається як складне, інтегративне утво-

рення, в якому розкривається сукупність його знань, умінь, досвіду, мотивації та особистісних якостей, зумовлюється готовність до активного виконання педагогічної діяльності. Авторка виокремлює ключові, операційні та інтелектуально-педагогічні компетенції, які утворюють структуру професійної компетентності [6, с. 9].

На думку Л. Пастушенка, професійна компетентність вчителя музичного мистецтва поєднує спеціальну (загальнопедагогічну, диригентську, інструментальну, вокальну, виконавську, музикознавчу, дослідницьку), соціальну й особистісну підготовку. В її структурі науковець виділяє такі компоненти:

- мотиваційно-ціннісний (розвиток пізнавальної мотивації; стимулювання професійної мотивації; наявність професійного ідеалу та професійних цінностей);
- когнітивно-пізнавальний (накопичення системи фахових знань, усвідомлення ціннісної значущості музично-педагогічної діяльності; пошук нових знань, пов'язаних зі специфікою роботи з дитячим творчим колективом; знання стильових особливостей і специфіки виконання творів різних епох);
- діяльнісно-креативний (здатність діагностувати музичні здібності учнів; коректувати недоліки у музичному розвитку школярів; планувати й організовувати уроки музичного мистецтва та індивідуальні заняття з окремими учнями; розвивати вокально-слухові здібності та сприяти музичному розвитку учнів) [7, с. 54].

Розглядаючи формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки, Т. Руденька пропонує таке визначення концепту «професійна компетентність майбутнього фахівця мистецького профілю»: це «складна багаторівнева характеристика особистості фахівця мистецької спеціальності, що включає відповідні знання, уміння, навички, професійно-особистісні якості та мотивацію до мистецько-професійної діяльності, сформовані на основі застосування засобів арт-педагогіки». Автор поділяє компетенції на ключові, соціальні, професійні, загальнокультурні, інформаційно-технологічні, комунікативні, освітні [8, с. 6].

М. Михаськова трактує професійну компетентність вчителя музичного мистецтва як здатність до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і умінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва, відповідно до суспільних вимог та цінностей. Автор прослідковує взаємозв'язок та взаємозалежність структурних компонентів фахової компетентності майбутнього вчителя музики, серед яких когнітивний (музично-теоретичні, технологічні та методичні знання),

практично-творчий (сукупність музично-естетичного досвіду, музично-виконавських умінь, творчої самостійності) та ціннісно-орієнтаційний (ціннісні орієнтації, смаки, ідеали, мотиви) компоненти [9, с. 9].

Звертаємо увагу на дослідження Л. Гаврілової, яка розглядає професійну компетентність як своєрідний педагогічний феномен, інтегральну якість особистості, специфіка якої полягає в поєднанні психолого-педагогічної, фахово-музичної та інформаційно-комунікаційної компетенцій. Погоджуємося з дослідницею у тому, що сформованість цієї компетентності засвідчує практичну готовність до здійснення музично-педагогічної діяльності у школі [1, с. 90].

Вужчі аспекти проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва висвітлені в дослідженнях таких науковців:

– О. Боднар, яка виділяє вокально-педагогічну компетентність як самостійний компонент професійної підготовки вчителя музичного мистецтва, визначає шляхи її вдосконалення; розуміє її як рівневу складову частину професіоналізму, яка охоплює особистісні характеристики, теоретичні знання та практичні здатності педагога [10, с. 133];

– О. Горбенко, дисертаційне дослідження якої присвячене формуванню музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фахової підготовки. Автор наголошує на тому, що музично-виконавська компетентність є динамічною інтегрованою системою, яка включає ціннісно-мотиваційний, когнітивно-знаннєвий, операційно-технологічний, самостійно-творчий та рефлексивно-оцінювальний компоненти [11, с. 11];

– Чжан Няньхуа, який розглядає художньо-інформаційну компетентність студентів мистецьких факультетів як складне особистісне утворення, що поєднує в собі кооперативну, комунікативну, особистісну, когнітивну, рефлексивну, творчу компетенції та базується на мікропроцесорній інформаційній техніці [12, с. 7].

У сучасній музичній педагогіці використовуються також поняття «поліхудожня компетентність» (О. Боблієнко) та «етнокультурна компетентність» (Л. Соляр).

Поліхудожню компетентність О. Боблієнко трактує як здатність студента на основі фахових знань, володіння алгоритмом розв'язання музично-педагогічних задач та професійно-виконавської майстерності до здійснення поліхудожнього виховання учнів як особистісно зорієнтованого планомірного залучення їх до різних видів мистецтва в їхній взаємодії, результатом якого є формування поліхудожньої свідомості та здатності до поліхудожньої діяльності, що забезпечує художньо-творчу самореалізацію особистості учня. У структу-

рі поліхудожньої компетентності дослідниця виділяє когнітивний, професійно-виконавський, креативний та емоційно-рефлексивний компоненти [13, с. 9].

Л. Соляр інтерпретує концепт «етнокультурна компетентність» як «інтегративне особистісне утворення, що вирізняється високим рівнем знань про вірування, традиції, звичаї, обряди певного етносу; володіння засобами передачі системи етнокультурних знань, умінь та навичок, які перебувають у постійному розвитку й удосконаленні в межах певної етнокультури, а також механізмами донесення наступним поколінням етнокультурного досвіду, транслятором якого є педагог». На її думку, етнокультурна компетентність педагога-музиканта містить такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-креативний, емоційно-рефлексивний та оцінно-результативний. На основі цього дослідницею розроблено авторську сендвіч-модель формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва [14, с. 81].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, проблема формування й підвищення рівня професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва є нині одним з актуальних напрямів досліджень у галузі мистецької педагогіки.

Поняття «професійна компетентність вчителя музичного мистецтва» дослідниками тлумачиться по-різному: інтегративне утворення із ключових компетентностей (Н. Мурована, І. Полубоярина,); якість та характеристика особистості (Т. Руденька, Л. Гаврілова, Н. Юдзіонок); здатність до практичної діяльності (М. Михаськова); поєднання спеціальної, соціальної й особистісної підготовки (Л. Пастушенко). Деякі науковці розглядають лише окремі структурні компоненти професійної компетентності вчителя музичного мистецтва, як-от: вокально-педагогічний (О. Боднар), музично-виконавський (О. Горбенко), художньо-інформаційний (Чжань Няньхуа) тощо.

Аналізуючи наукові джерела, ми дійшли висновку, що професійна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва – це *інтегративне утворення, що поєднує професійні знання, уміння і навички, сформовані у процесі вивчення фахових дисциплін у вищому закладі освіти, і передбачає здатність до музично-педагогічної, творчої та інструментально-виконавської діяльності.*

Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо в дослідженні освітніх технологій, що сприяють формуванню і розвитку професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаврілова Л.Г. Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2015. 656 с.
2. Зязюн І.А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. Вип. 25. С. 13–18.
3. Хуторской А.В., Хуторская Л.Н. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования. *Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода* : межвузовский сб. научных трудов. Тула, 2008. Вып. 1. С. 117–131.
4. Полубоярина І.І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2008. 21 с.
5. Юдзіонок Н.М. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя у музично-інтерпретаційній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2011. 20 с.
6. Мурована Н.М. Педагогічне керівництво розвитком професійної компетентності вчителів музики у післядипломній освіті : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06. Київ, 2008. 20 с.
7. Пастушенко Л.А. Педагогічна технологія розвитку професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих мистецьких навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2017. 244 с.
8. Руденька Т.М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2017. 20 с.
9. Михаськова М.А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2007. 228 с.
10. Боднар О.М. Вокально-педагогічна компетентність майбутнього вчителя: філософсько-педагогічний аспект. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Гуманітарні і суспільні науки»*. 2016. Вип. 20(15). С. 130–135.
11. Горбенко О.Б. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2010. 21 с.
12. Чжан Няньхуа. Формування художньо-інформаційної компетентності студентів факультетів мистецтв у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2017. 23 с.
13. Боблієнко О.П. Формування поліхудожньої компетентності майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2013. 20 с.
14. Соляр Л.В. Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кременець, 2018. 299 с.